

Historisk rentestatistikk 1820–1999

Jon Petter Holter, tidligere statistikkdirektør i Norges Bank

Norges Bank har i de senere år lagt ned en del arbeid i å fremskaffe bedre historisk statistikk knyttet til monetære forhold. Det er i denne sammenheng tidligere publisert en konsumprisindeks tilbake til 1835, valutakurser, pengemengdestatistikk og myntproduksjon tilbake til 1819, samt myntomløp fra 1880¹. Formålet med dette arbeidet har primært vært å fremskaffe statistiske data, mens vurderinger av dataene i økonomisk sammenheng her har vært tillagt mindre vekt.

I denne artikkelen publiseres diverse historiske renteserier som dekker større eller mindre deler av årene 1820–1999. På grunnlag av de tilgjengelige renteserier er det beregnet en uveiet nominell gjennomsnittrente. Det er altså ikke noe entydig rentebegrep som er vist, idet det gjennomsnittlige rentenivået i prinsippet omfatter alle typer renter, dvs. så vel utlånsrenter som innskuddsrenter og obligasjonsrenter. Laveste rentenivå hadde vi i 1948 med 2,3%, noe som må ses i sammenheng med lavrentepolitikken som ble ført i den første etterkrigstiden. Høyeste rentenivå hadde vi i 1986/87 med 13,6%, som må kunne tilskrives utviklingen i kredittmarkedet samt valutauro.

På grunnlag av statistikk over årlige endringer i konsumprisenivået er det også beregnet et gjennomsnittlig realrentenivå. De årlige endringer i konsumprisenivået som er brukt, bygger dels på Statistisk sentralbyrås sammenhengende historiske konsumprisindeks tilbake til 1865 og dels på indekstall for perioden 1835–1865 beregnet i Norges Bank. Den kraftige prisstigningen i kjølvannet av første verdenskrig medførte at realrenten nådde et historisk bunnivå i 1918 med minus 25%. Deretter trakk paripolitikken (1921–1928) i motsatt retning, noe som førte til at prisene sank sterkt i flere år. Dette bidro til at vi i 1922 fikk en rekordhøy realrente, på nærmere 26%.

Det nominelle rentenivået 1820–1999

Det nominelle rentenivået og de delserier som er lagt til grunn for beregningen av gjennomsnittrenten som her presenteres, er vist i tabell 1 og figur 1. Nedenfor er det gitt noen kommentarer knyttet til enkelte delperioder.

1820–1939

Det laveste rentenivået i denne perioden hadde vi i 1895 med 3,7%, mens 1920 sto for høyeste rentenivå med 5,6%. Det siste må ses i sammenheng med inflasjonsvirkningene knyttet til første verdenskrig. Fram til 1918 var det beregnede rentenivået over 5% bare en gang – i 1878. Gjennomsnittlig rentenivå i hele perioden 1820–1939 var 4,3%. Bortsett fra inflasjonsvirkningene knyttet til første verdenskrig synes perioden å reflektere relativt stabile forhold.

1940–1973

Laveste rentenivå i denne perioden hadde vi i 1948 med 2,3%, mens vi i 1973 hadde det høyeste nivået med 5,4%. Det lave nivået i 1948 må ses i lys av lavrentepolitikken som ble ført i den første etterkrigstiden. Gjennomsnittlig rentenivå i perioden 1940–1973 var 3,5%.

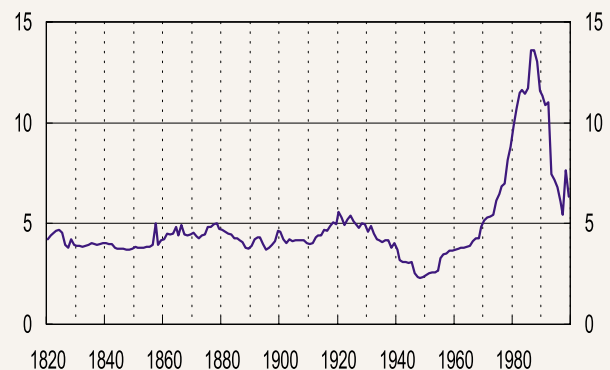
1974–1992

Laveste rentenivå var i 1974 med 6,1%, mens vi i 1986/87 hadde det høyeste, med 13,6%. Det høye rentenivået i 1986/87 må ses i sammenheng med utviklingen i kredittmarkedet og valutauro. Gjennomsnittlig rentenivå i perioden var 10,3%.

1993–1999

Laveste rente var i 1997 med 5,5%, mens vi i 1998 hadde det høyeste nivået, med 7,7%. Gjennomsnittlig rentenivå kom på 6,7%. Denne perioden må sies å gjenspeile mer stabile forhold.

Figur 1 Gjennomsnittlig nominelt rentenivå. 1820 - 1999

¹ Se artikler av samme forfatter i Penger og Kreditt nr. 3/1996, 3/1997, 3/1999 og 3/2000.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Norges Bank utlån	Bank-innskudd	Bankutlån	Hypotek-bank utlån	Hypotek-bank obl.lån	Alle obl. typer	Stats-obligasjoner	Chr.Spareb. Bank-innskudd	Gjennomsnitt alle serier
1820	4,40 %							4,00 %	4,20 %
1821	4,80 %							4,00 %	4,40 %
1822	5,10 %							4,00 %	4,55 %
1823	5,30 %							4,00 %	4,65 %
1824	5,40 %							4,00 %	4,70 %
1825	5,10 %							4,00 %	4,55 %
1826	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1827	3,60 %							4,00 %	3,80 %
1828	4,40 %							4,00 %	4,20 %
1829	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1830	3,80 %							4,00 %	3,90 %
1831	3,80 %							4,00 %	3,90 %
1832	3,70 %							4,00 %	3,85 %
1833	3,80 %							4,00 %	3,90 %
1834	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1835	4,10 %							4,00 %	4,05 %
1836	4,00 %							4,00 %	4,00 %
1837	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1838	4,00 %							4,00 %	4,00 %
1839	4,10 %							4,00 %	4,05 %
1840	4,10 %							4,00 %	4,05 %
1841	4,00 %							4,00 %	4,00 %
1842	4,00 %							4,00 %	4,00 %
1843	3,60 %							4,00 %	3,80 %
1844	3,50 %							4,00 %	3,75 %
1845	3,50 %							4,00 %	3,75 %
1846	3,50 %							4,00 %	3,75 %
1847	3,40 %							4,00 %	3,70 %
1848	3,40 %							4,00 %	3,70 %
1849	3,50 %							4,00 %	3,75 %
1850	3,70 %							4,00 %	3,85 %
1851	3,60 %							4,00 %	3,80 %
1852	3,60 %							4,00 %	3,80 %
1853	3,60 %							4,00 %	3,80 %
1854	3,70 %							4,00 %	3,85 %
1855	3,70 %							4,00 %	3,85 %
1856	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1857	4,00 %							6,00 %	5,00 %
1858	3,90 %							4,00 %	3,95 %
1859	3,80 %							4,50 %	4,15 %
1860	3,90 %							4,50 %	4,20 %
1861	4,00 %							5,00 %	4,50 %
1862	3,90 %							5,00 %	4,45 %
1863	4,50 %							4,50 %	4,50 %
1864	4,70 %							5,00 %	4,85 %
1865	4,80 %							4,00 %	4,40 %
1866	4,80 %							5,00 %	4,90 %
1867	4,90 %							4,00 %	4,45 %
1868	4,80 %							4,00 %	4,40 %
1869	4,80 %			4,70 %	4,20 %			4,00 %	4,43 %
1870	4,70 %			4,70 %	4,20 %		5,10 %	4,00 %	4,54 %
1871	4,50 %			4,70 %	4,20 %		4,90 %	3,50 %	4,36 %
1872	4,40 %			4,70 %	4,50 %		4,70 %	3,00 %	4,26 %
1873	4,50 %			4,80 %	4,20 %		4,60 %	4,00 %	4,42 %
1874	4,70 %			4,70 %	4,30 %		4,60 %	4,00 %	4,46 %
1875	5,30 %			4,70 %	4,50 %		4,70 %	5,00 %	4,84 %
1876	5,40 %			4,80 %	4,40 %		5,00 %	4,50 %	4,82 %
1877	5,10 %			5,00 %	4,80 %		5,00 %	5,00 %	4,98 %
1878	5,30 %			5,10 %	4,50 %		5,20 %	5,00 %	5,02 %
1879	5,00 %			5,10 %	4,70 %		4,90 %	4,00 %	4,74 %

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Norges Bank utlån	Bank-innskudd	Bankutlån	Hypotek-bank utlån	Hypotek-bank obl.lån	Alle obl. typer	Stats-obligasjoner	Chr.Spareb. Bank-innskudd	Gjennomsnitt alle serier
1880	4,50 %			5,60 %	5,20 %		4,60 %	3,50 %	4,68 %
1881	4,40 %			5,20 %	4,80 %		4,60 %	4,00 %	4,60 %
1882	4,70 %			4,80 %	4,90 %		4,60 %	3,50 %	4,50 %
1883	4,60 %			4,90 %	4,70 %		4,60 %	3,50 %	4,46 %
1884	4,60 %			4,80 %	4,20 %		4,30 %	3,50 %	4,28 %
1885	4,60 %			4,70 %	4,40 %		4,10 %	3,50 %	4,26 %
1886	4,60 %			4,70 %	4,00 %		4,00 %	3,50 %	4,16 %
1887	4,40 %			4,60 %	4,50 %		3,80 %	3,00 %	4,06 %
1888	4,20 %			4,20 %	3,90 %		3,70 %	3,00 %	3,80 %
1889	4,00 %			4,60 %	4,10 %		3,60 %	2,50 %	3,76 %
1890	4,00 %			4,50 %	3,80 %		3,70 %	3,50 %	3,90 %
1891	4,50 %			4,40 %	3,70 %		3,90 %	4,50 %	4,20 %
1892	5,20 %			4,30 %	4,10 %		4,00 %	4,00 %	4,32 %
1893	5,20 %			4,30 %	4,10 %		4,00 %	4,00 %	4,32 %
1894	4,60 %			4,40 %	4,20 %		3,80 %	3,00 %	4,00 %
1895	4,10 %			4,20 %	4,00 %		3,70 %	2,50 %	3,70 %
1896	4,20 %			4,10 %	3,60 %		3,70 %	3,50 %	3,82 %
1897	4,70 %			4,00 %	3,60 %		3,80 %	3,50 %	3,92 %
1898	4,40 %			4,00 %	3,90 %		3,80 %	4,50 %	4,12 %
1899	5,90 %			4,20 %	3,50 %		4,10 %	5,50 %	4,64 %
1900	6,00 %	4,80 %		4,10 %	3,90 %	4,00 %	4,40 %	5,00 %	4,60 %
1901	5,70 %	4,40 %		4,10 %	3,20 %	4,00 %	4,30 %	4,00 %	4,24 %
1902	4,60 %	3,50 %		4,10 %	3,80 %	4,10 %	4,10 %	4,00 %	4,03 %
1903	5,70 %	4,00 %		4,10 %	3,60 %	4,10 %	4,00 %	4,00 %	4,21 %
1904	6,00 %	3,70 %		4,00 %	3,60 %	4,20 %	4,00 %	3,50 %	4,14 %
1905	6,30 %	3,50 %		4,00 %	3,70 %	4,20 %	4,00 %	3,50 %	4,17 %
1906	5,70 %	3,70 %		4,00 %	3,60 %	4,30 %	4,00 %	4,00 %	4,19 %
1907	5,30 %	3,70 %		4,00 %	3,70 %	4,30 %	4,10 %	4,00 %	4,16 %
1908	5,60 %	3,80 %		4,10 %	3,60 %	4,30 %	4,20 %	3,50 %	4,16 %
1909	4,90 %	3,50 %		4,00 %	3,90 %	4,20 %	4,20 %	3,50 %	4,03 %
1910	4,80 %	3,50 %		4,10 %	3,60 %	4,20 %	4,20 %	3,50 %	3,99 %
1911	4,60 %	3,60 %		4,00 %	3,60 %	4,20 %	4,30 %	4,00 %	4,04 %
1912	5,20 %	4,10 %		4,00 %	3,60 %	4,20 %	4,50 %	4,50 %	4,30 %
1913	5,50 %	4,30 %		4,00 %	3,60 %	4,20 %	4,60 %	4,50 %	4,39 %
1914	5,00 %	3,90 %		4,10 %	4,70 %	4,20 %	4,80 %	4,00 %	4,39 %
1915	5,50 %	4,00 %		4,00 %	3,60 %	4,60 %	6,60 %	4,50 %	4,69 %
1916	5,50 %	3,70 %		4,00 %	3,40 %	4,80 %	6,60 %	4,50 %	4,64 %
1917	6,00 %	4,10 %		4,10 %	4,70 %	4,80 %	5,40 %	5,00 %	4,87 %
1918	6,00 %	4,60 %		4,20 %	4,80 %	5,00 %	5,90 %	5,00 %	5,07 %
1919	6,00 %	4,60 %		4,20 %	4,10 %	5,10 %	6,20 %	4,50 %	4,96 %
1920	7,00 %	5,30 %		4,30 %	3,80 %	5,40 %	7,40 %	6,00 %	5,60 %
1921	6,50 %	5,50 %		4,40 %	4,10 %	5,60 %	5,90 %	5,00 %	5,29 %
1922	5,00 %	4,40 %		5,10 %	4,60 %	5,50 %	4,90 %		4,92 %
1923	7,00 %	4,40 %		5,00 %	4,20 %	5,40 %	5,20 %		5,20 %
1924	6,50 %	5,20 %		5,00 %	4,30 %	5,60 %	5,80 %		5,40 %
1925	5,00 %	4,20 %		5,30 %	4,90 %	5,60 %	5,60 %		5,10 %
1926	4,50 %	4,00 %		5,20 %	4,90 %	5,50 %	5,30 %		4,90 %
1927	5,00 %	3,40 %		5,00 %	4,50 %	5,50 %	5,20 %		4,77 %
1928	5,50 %	4,00 %		5,00 %	4,60 %	5,50 %	5,40 %		5,00 %
1929	5,00 %	4,00 %		5,00 %	4,90 %	5,50 %	5,40 %		4,97 %
1930	4,00 %	3,30 %		5,00 %	4,70 %	5,40 %	5,20 %		4,60 %
1931	6,00 %	3,40 %		4,90 %	4,70 %	5,20 %	5,00 %		4,87 %
1932	4,00 %	3,30 %		4,60 %	4,80 %	5,20 %	5,00 %		4,48 %
1933	3,50 %	2,80 %		4,60 %	4,70 %	5,10 %	4,70 %		4,23 %
1934	3,50 %	2,60 %		4,80 %	4,30 %	5,10 %	4,60 %		4,15 %
1935	3,50 %	2,60 %		4,60 %	4,50 %	4,90 %	4,30 %		4,07 %
1936	4,00 %	2,60 %		4,70 %	4,40 %	4,70 %	4,70 %		4,18 %
1937	4,00 %	3,00 %		4,50 %	4,50 %	4,60 %	4,50 %		4,18 %
1938	3,50 %	2,70 %		4,40 %	4,10 %	4,50 %	3,70 %		3,82 %
1939	4,50 %	2,70 %		4,50 %	3,70 %	4,40 %	4,40 %		4,03 %
1940	3,00 %	2,10 %		3,90 %	3,90 %	3,70 %	5,50 %		3,68 %

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Norges Bank utlån	Bank- innskudd	Bankutlån	Hypotek- bank utlån	Hypotek- bank obl.lån	Alle obl. typer	Stats- obligasjoner	Chr.Spareb. Bank- innskudd	Gjennom- snitt alle serier
1941	3,00 %	1,60 %		3,60 %	3,50 %	3,70 %	3,70 %		3,18 %
1942	3,00 %	1,50 %		3,80 %	3,30 %	3,60 %	3,40 %		3,10 %
1943	3,00 %	1,40 %		3,80 %	3,50 %	3,60 %	3,20 %		3,08 %
1944	3,00 %	1,40 %		3,80 %	3,50 %	3,50 %	3,10 %		3,05 %
1945	3,00 %	1,50 %		3,80 %	3,50 %	3,50 %	3,20 %		3,08 %
1946	2,50 %	1,10 %		3,60 %	3,10 %	2,50 %	2,40 %		2,53 %
1947	2,50 %	1,10 %		3,30 %	2,40 %	2,30 %	2,50 %		2,35 %
1948	2,50 %	1,00 %		3,20 %	2,40 %	2,30 %	2,50 %		2,32 %
1949	2,50 %	1,10 %		3,10 %	2,50 %	2,30 %	2,50 %		2,33 %
1950	2,50 %	1,10 %		3,30 %	2,50 %	2,50 %	2,70 %		2,43 %
1951	2,50 %	1,10 %		3,20 %	2,60 %	2,90 %	3,00 %		2,55 %
1952	2,50 %	1,20 %		3,20 %	2,50 %	3,10 %	3,00 %		2,58 %
1953	2,50 %	1,20 %		3,10 %	2,50 %	3,30 %	3,00 %		2,60 %
1954	2,50 %	1,20 %	3,50 %	3,10 %	2,50 %	3,00 %	3,00 %		2,69 %
1955	3,50 %	1,90 %	4,40 %	3,10 %	2,60 %	3,50 %	4,10 %		3,30 %
1956	3,50 %	2,10 %	4,50 %	3,10 %	2,60 %	3,90 %	4,60 %		3,47 %
1957	3,50 %	2,20 %	4,60 %	3,20 %	2,50 %	4,00 %	4,60 %		3,51 %
1958	3,50 %	2,20 %	4,70 %	3,20 %	2,60 %	4,60 %	4,70 %		3,64 %
1959	3,50 %	2,20 %	4,80 %	3,30 %	2,60 %	4,70 %	4,60 %		3,67 %
1960	3,50 %	2,20 %	4,80 %	3,30 %	2,50 %	5,10 %	4,50 %		3,70 %
1961	3,50 %	2,30 %	4,90 %	3,40 %	2,50 %	5,00 %	4,70 %		3,76 %
1962	3,50 %	2,40 %	5,00 %	3,40 %	2,50 %	5,10 %	4,70 %		3,80 %
1963	3,50 %	2,40 %	5,10 %	3,50 %	2,60 %	5,00 %	4,60 %		3,81 %
1964	3,50 %	2,50 %	5,20 %	3,60 %	2,50 %	5,00 %	4,60 %		3,84 %
1965	3,50 %	2,60 %	5,30 %	3,60 %	2,50 %	5,10 %	4,80 %		3,91 %
1966	3,50 %	2,60 %	5,40 %	3,40 %		5,10 %	4,80 %		4,13 %
1967	3,50 %	2,70 %	5,50 %	4,00 %		5,00 %	4,80 %		4,25 %
1968	3,50 %	2,80 %	5,60 %	4,00 %		5,00 %	4,80 %		4,28 %
1969	4,50 %	3,50 %	6,50 %	4,20 %		5,20 %	5,20 %		4,85 %
1970	4,50 %	3,70 %	6,60 %	4,30 %		5,70 %	6,10 %		5,15 %
1971	4,50 %	3,80 %	6,60 %	4,70 %		5,90 %	6,20 %		5,28 %
1972	4,50 %	3,80 %	6,70 %	4,90 %		5,90 %	6,20 %		5,33 %
1973	4,50 %	4,00 %	6,80 %	5,10 %		6,00 %	6,20 %		5,43 %
1974	5,50 %	4,40 %	7,60 %	5,30 %		6,90 %	7,10 %		6,13 %
1975	5,00 %	4,70 %	8,50 %			6,90 %	7,30 %		6,48 %
1976	6,00 %	4,90 %	8,90 %			7,10 %	7,40 %		6,86 %
1977	6,00 %	5,10 %	9,10 %			7,20 %	7,60 %		7,00 %
1978	7,00 %	6,30 %	10,90 %			7,80 %	8,80 %		8,16 %
1979	9,00 %	6,90 %	11,10 %			8,50 %	8,60 %		8,82 %
1980	9,00 %	7,30 %	12,40 %			10,00 %	10,50 %		9,84 %
1981	9,00 %	7,90 %	13,20 %			11,60 %	11,90 %		10,72 %
1982	9,20 %	8,40 %	13,80 %			13,20 %	12,80 %		11,48 %
1983	10,00 %	8,50 %	13,80 %			12,80 %	13,10 %		11,64 %
1984	10,20 %	8,90 %	13,40 %			12,20 %	12,60 %		11,46 %
1985	10,70 %	9,10 %	13,60 %			12,20 %	12,90 %		11,70 %
1986	14,80 %	10,40 %	16,10 %			13,30 %	13,30 %		13,58 %
1987	13,80 %	11,30 %	17,00 %			12,50 %	13,30 %		13,58 %
1988	12,00 %	10,70 %	16,80 %			12,80 %	12,90 %		13,04 %
1989	11,00 %	8,80 %	14,90 %			12,30 %	10,90 %		11,58 %
1990	10,50 %	8,90 %	14,70 %			11,90 %	10,70 %		11,34 %
1991	10,00 %	8,70 %	14,20 %			11,50 %	10,00 %		10,88 %
1992	11,00 %	9,10 %	14,30 %			11,10 %	9,60 %		11,02 %
1993	7,00 %	4,40 %	9,20 %			9,70 %	6,90 %		7,44 %
1994	6,80 %	4,30 %	8,40 %			8,90 %	7,50 %		7,18 %
1995	6,80 %	4,00 %	7,60 %			8,30 %	7,40 %		6,82 %
1996	6,00 %	3,30 %	6,70 %			7,60 %	6,80 %		6,08 %
1997	5,50 %	2,90 %	6,00 %			7,00 %	5,90 %		5,46 %
1998	10,00 %	6,30 %	9,80 %			6,80 %	5,40 %		7,66 %
1999	7,50 %	4,40 %	7,60 %			6,60 %	5,50 %		6,32 %

Kilder og kommentarer til data-grunnlaget for de ulike renteseriene

Kolonne 1: Norges Banks utlånsrenter og diskontosatser mv.

Fra 1820 og fram til og med 1914 er satsene – med utgangspunkt i bankens regnskaper – beregnet som forholdet mellom innbetalte renter pluss diskontopremier mv. i løpet av året og midlere utlån – både mot pant i fast eiendom og andre utlån. De beregnede satser knytter seg derfor i denne perioden til den aktuelle utlånsmasse – og ikke bare nye utlån, slik som diskontoen vil gjøre. Pantelånene var dominerende helt til 1865 og gir uttrykk for at Norges Bank i stor grad var en bank for det vanlige næringsliv. Ved århundreskiftet var andelen av pantelån i forhold til de samlede utlån sunket til rundt 9% og ved utgangen av 1914 til bare vel 1%. Vi har derfor valgt å angi diskontosatser fra og med 1915 (utgangen av årene) til og med 1981. For årene 1982–1985 er bankenes marginalrenter ved lån i Norges Bank lagt til grunn og etter det er D-lånsrentene i Norges Bank benyttet.

Kilder: Fram tom. 1914 bygger beløpene for renteinntekter mv. på regnskapsdata hentet fra Norges Banks årsberetninger, mens utlånstallene er hentet fra regnskapsutdrag publisert av Statistisk sentralbyrå (SSB) i Statistiske oversikter 1948, tabell 158. For årene etter 1914 er tallene hentet fra Historisk statistikk 1994 (SSB), tabell 24.22 og fra Penger og Kreditt, rentestatistikktabellene.

Kolonne 2: Renter på bankinnskudd (forretnings- og sparebanker)

Kilder: For årene 1900–1915 er tallene hentet fra Historisk statistikk 1968, tabell 263, mens tallene for 1916–1993 er hentet fra Historisk statistikk 1994, tabell 24.23. Disse tallene viser gjennomsnittlig innskuddsrente. I omtalen av rentestatistikken i Historisk statistikk 1994 uttaler SSB:

«Renteesatsene for bankinnskudd er for årene 1900–1954 beregnet som forholdet mellom forretnings- og sparebankenes renteutbetalinger til innskyterne og gjennomsnittet av størrelsen på innskuddene ved årets begynnelse og slutt. Fra og med 1955 er renteesatsene for innskudd og utlån beregnet på grunnlag av årlige oppgaver fra de enkelte forretnings- og sparebanker til Norges Bank over gjeldende renteesatser, dvs. gjennomsnittlig helårlig nominell etterskuddsrente. Fra 1975 er løpende provisjoner medregnet.»

For 1994 og senere år er renteesatsene hentet fra Penger og Kreditt. Også disse tall viser gjennomsnittrenter.

Kolonne 3: Renter på bankutlån (forretnings- og sparebanker)

Kilder: For årene 1954–1993 er tallene hentet fra Historisk statistikk 1994, tabell 24.23. (Se kommentarer fra SSB over.) For 1994 og senere er renteesatsene hentet fra Penger og Kreditt. Nullstilte utlån er holdt utenom statistikken fra og med 1985.

Kolonne 4 og 5: Hypotekbanken – fra 1. januar 1966 Landbruksbanken. Rente på utlån samt rente på obligasjonsgjeld

Kilder: Hypotekbanken ble etablert i 1852. Beretninger om bankens virksomhet gis i «Stortings Forhandlinger». Her gis også regnskapstall som viser beholdninger av utestående pantelån og obligasjonsgjeld. Videre gis det regnskapstall over renteinntekter og renteutgifter knyttet til disse fordrings- og gjeldsposter. På dette grunnlag er det beregnet renteinntektsrater på panteutlån og renteutgifts-rater på obligasjonsgjeld tilbake til 1869. På grunn av det tidkrevende arbeid er eldre beregninger ikke foretatt.

Fra 1. januar 1966 ble Hypotekbanken sammensluttet med Den norske arbeiderbruk- og boligbank, Driftskredittkassen for jordbruket, Lånekassen for fiskere, Lånekassen for jordbrukere samt Noregs småbruk- og bustadbank. Den nye enheten ble benevnt «Statens landbruksbank».

I heftet «Finansinstitusjoner» fra SSB ble det for årene 1966–1974 publisert årsregnskapstall for Landbruksbanken. Beregningene på grunnlag av disse årsregnskapstall er inkorporert i samletabellen som viser de historiske renteserier for utlån.

Kolonne 6: Renter for innenlandske ihendehaverobligasjoner

Kilder: For årene 1900–1915 er tallene hentet fra Historisk statistikk 1968, tabell 263, mens tallene for 1916–1993 er hentet fra Historisk statistikk 1994, tabell 24.23. Statistikk etter 1993 er basert på direkte henvendelse til SSB. I sin omtale av rentestatistikken i Historisk statistikk 1968 uttaler SSB (Kommentaren gjelder også tall fram til 1926 i tab 24.23 i Historisk statistikk 1994):

«Renteesatsene for innenlandske ihendehaverobligasjoner er for årene før 1926 beregnet på grunnlag av oppgaver for de enkelte obligasjonslån i Kierulfs Håndbok. For senere år er tallene beregnet på grunnlag av oppgaver til SSBs obligasjonsstatistikk fra de enkelte låntakere.»

Kolonne 7: Rente på statsobligasjoner

Kilder: I Norges Banks databank («TROLL 8») er det lagt inn rente på statsobligasjoner fra 1870. Fra 1870 til

1946 gjelder renten Hypotekbankobligasjoner med mer enn 15 års løpetid. Fra 1947 til 1980 viser serien renten på statsobligasjoner. Kilde for perioden 1870–1980 er Hali J. Edison and Jan Tore Klovland: «A quantitative reassessment of the purchasing power parity hypothesis: Evidence from Norway and the United Kingdom». Fra 1985 er renten på obligasjoner med mer enn 6 års gjenstående løpetid beregnet i Norges Bank.

Kolonne 8: Christiania Sparebank. Rente bankinnskudd

Sparebanken NOR har vært så velvillig å stille til rådighet publikasjonen «Christiania Sparebanks indlaansrente (sparebankvilkår) fra 29DE Juni 1822 til 31TE December 1921». Tallene i kolonne 8 viser prosentsetningene pr. utgangen av de enkelte år. Dataene viser at banken holdt fast innskuddsrente på 4% fra etableringen i 1822 til 1856. For Norges Bank har vi som nevnt rentedata tilbake til 1820. For ikke å få skift i 1822 i det gjennomsnittlige rentenivå – slik det er beregnet i kolonne 9 – har vi for Christiania Sparebank tillatt oss å legge inn samme innskuddsrente i 1820 og 1821 som i 1822, dvs. 4%. Rentedata for utlån har ikke latt seg framskaffe.

Kolonne 9: Gjennomsnittlig rentenivå basert på alle tilgjengelige renteserier

Det er her – i mangel av godt begrunnede alternativer – lagt til grunn et uveiet gjennomsnitt av de presenterte renteseriene. Det gjennomsnittlige rentenivået vil således ikke representere noe entydig rentebegrep, men i prinsippet omfatte alle typer renter, dvs. så vel utlånsrenter som innskuddsrenter samt obligasjonsrenter. Vi må regne med større eller mindre brudd når nye tidsserier kommer med, eller tidligere serier faller bort fra ett år til det neste. Dette gjelder følgende år: Fra 1868 til 1869, fra 1869 til 1870, fra 1899 til 1900, fra 1921 til 1922, fra 1953 til 1954, fra 1965 til 1966 og fra 1974 til 1975.

Ytterligere datakilder

I vedlegg til Statistikk-notat nr 22/2000 (upublisert notat utarbeidet i Norges Bank) er det gjort nærmere rede for kilder og beregningsmetoder vedrørende de enkelte renteserier. Vedleggene der gir opplysninger om følgende kilder og dataserier – dels i form av utdrag og eksempler:

- Norges Banks Hovedbog (1857)
- Utdrag av Norges Banks regnskap 1819–1914
- Norges Bank. Regnskapsdata (1819–1914)
- Norges Banks diskonto for vekslere 1818–1981, Norges Banks utlånsrenter til banker 1982–1993

- Nominelle rentesatser i norske kroner. Renter på bankenes dagslån i Norges Bank
- Gjennomsnittlige rentesatser for bankinnskott og innenlandske ihendehaverobligasjoner
- Gjennomsnittlig innskudds- og utlånsrente for forretnings- og sparebanker, og gjennomsnittlig rente for innenlandske ihendehaverobligasjoner pr 31. desember
- Forretnings- og sparebanker. Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser på disponerte utlån i norske kroner til publikum ved utgangen av kvartalet
- St. Prp. No 12 Om Hypotekbanken (Regnskapsdata 1868 og 1869)
- Hypotekbanken. Regnskapsdata og beregninger
- Statsbanker – med spesifisering av Landbruksbanken (SSB). Årsregnskap 1966
- Landbruksbanken. Regnskapsdata og beregninger
- Norge: Rente statsobligasjoner fra 1870
- Christiania Sparebank. Indlaansrente 1822 – 1921

Realrentenivået 1836–1999

Vi har her deflatert de årlige gjennomsnittlige nominelle rentesatser med årlig vekst i konsumprisindeksen (KPI). De årlige endringer i konsumprisindeksen bygger dels på SSBs sammenhengende konsumprisindeks tilbake til 1865 – som ble publisert høsten 1999. Indekstall for perioden 1835–1865 er utarbeidet i Norges Bank på grunnlag av historiske priser på en del utvalgte varer som SSB har offentliggjort i diverse publikasjoner. Beregningene i Norges Bank representerer uoffisiell statistikk. Disse to indeksene er kjedet sammen og publisert av Norges Bank på bankens nettsider.

Noen kommentarer til tabell 2 og figur 2

Vi ser av tabell 2 og figur 2 at det nominelle rentenivået fram til uroen i 1980-årene lå ganske «flatt» i forhold til endringene i konsumprisindeksen. Det fører til at realrentenivået stort sett fremstår som et speilbilde av prisendringene.

I 1846 og 1847 fant det sted en sterk prisøkning som følge av svikt i det europeiske jordbruk – blant annet potethøsten. Dette ledet til at vi fikk negativ realrente i disse årene. I 1848 og 1849 sank prisenivået igjen slik at realrenten viste en markert oppgang.

I årene 1857–1859 samt i årene 1862–1865 fant det sted en ny prisnedgang ledsaget av ganske høye realrenter. I 1878 kom realrenten opp i hele 20% – hovedsakelig som følge av at prisenivået sank med 12,5%.

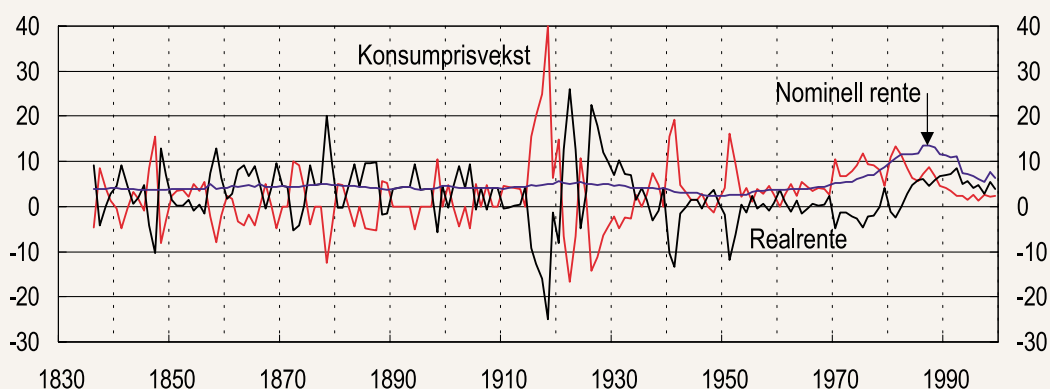
I kjølvannet av første verdenskrig fant det sted en særdeles kraftig prisstigning, med en topp på hele 40% i 1918. Realrenten nådde da et historisk bunnivå med minus 25%.

Med gjennomføringen av paripolitikken sank prisene sterkt i flere år. I 1922 sank således prisenivået med 16,7%, og vi fikk en rekordhøy realrente med nærmere 26%.

Tabell 2. Beregning av realrente 1836–1999. Prosenttall

År	Årlig vekst i KPI	Nominell rente	Realrente	År	Årlig vekst i KPI	Nominell rente	Realrente	År	Årlig vekst i KPI	Nominell rente	Realrente
1836	-4,7	4,00	9,13	1891	0,0	4,20	4,2	1946	2,9	2,53	-0,36
1837	8,5	3,95	-4,19	1892	0,0	4,32	4,32	1947	0,0	2,35	2,35
1838	4,1	4,00	-0,10	1893	0,0	4,32	4,32	1948	-1,4	2,32	3,77
1839	1,3	4,05	2,71	1894	-5,0	4,00	9,47	1949	1,4	2,33	0,92
1840	-0,4	4,05	4,47	1895	0,0	3,70	3,7	1950	4,2	2,43	-1,70
1841	-4,8	4,00	9,24	1896	0,0	3,82	3,82	1951	16,2	2,55	-11,75
1842	-0,5	4,00	4,52	1897	0,0	3,92	3,92	1952	9,3	2,58	-6,15
1843	3,2	3,80	0,58	1898	10,5	4,12	-5,77	1953	2,1	2,60	0,49
1844	1,8	3,75	1,92	1899	0,0	4,64	4,64	1954	4,2	2,69	-1,45
1845	-0,9	3,75	4,69	1900	4,8	4,60	-0,19	1955	1,0	3,30	2,28
1846	8,4	3,75	-4,29	1901	0,0	4,24	4,24	1956	4,0	3,47	-0,51
1847	15,5	3,70	-10,22	1902	-4,5	4,03	8,93	1957	2,9	3,51	0,60
1848	-8,1	3,70	12,84	1903	0,0	4,21	4,21	1958	4,6	3,64	-0,92
1849	-3,1	3,75	7,07	1904	-4,8	4,14	9,39	1959	2,7	3,67	0,95
1850	2,4	3,85	1,42	1905	5,0	4,17	-0,79	1960	0,0	3,70	3,70
1851	3,5	3,80	0,29	1906	0,0	4,19	4,19	1961	2,6	3,76	1,13
1852	3,7	3,80	0,10	1907	4,8	4,16	-0,61	1962	5,0	3,80	-1,14
1853	2,2	3,80	1,57	1908	0,0	4,16	4,16	1963	2,4	3,81	1,38
1854	4,9	3,85	-1,00	1909	0,0	4,03	4,03	1964	5,5	3,84	-1,57
1855	3,4	3,85	0,44	1910	4,5	3,99	-0,49	1965	4,4	3,91	-0,47
1856	5,5	3,95	-1,47	1911	4,3	4,04	-0,25	1966	3,5	4,13	0,61
1857	-2,2	5,00	7,36	1912	4,2	4,30	0,10	1967	4,1	4,25	0,14
1858	-7,9	3,95	12,87	1913	4,0	4,39	0,37	1968	3,9	4,28	0,37
1859	-2,1	4,15	6,38	1914	0,0	4,39	4,39	1969	2,5	4,85	2,29
1860	2,4	4,20	1,76	1915	15,4	4,69	-9,28	1970	10,5	5,15	-4,84
1861	1,7	4,50	2,75	1916	20,0	4,64	-12,80	1971	6,7	5,28	-1,33
1862	-3,4	4,45	8,13	1917	25,0	4,87	-16,10	1972	6,8	5,33	-1,37
1863	-4,2	4,50	9,08	1918	40,0	5,07	-24,95	1973	7,8	5,43	-2,20
1864	-1,8	4,85	6,77	1919	6,3	4,96	-1,26	1974	9,1	6,13	-2,72
1865	-4,1	4,40	8,86	1920	14,9	5,60	-8,09	1975	11,7	6,48	-4,67
1866	-0,1	4,90	5,01	1921	-6,5	5,29	12,61	1976	9,3	6,86	-2,23
1867	5,0	4,45	-0,52	1922	-16,7	4,92	25,95	1977	9,2	7,00	-2,01
1868	0,0	4,40	4,40	1923	-6,7	5,20	12,75	1978	8,1	8,16	0,06
1869	-4,8	4,43	9,69	1924	10,7	5,40	-4,79	1979	4,6	8,82	4,03
1870	0,0	4,54	4,54	1925	1,6	5,10	3,44	1980	11,0	9,84	-1,05
1871	0,0	4,36	4,36	1926	-14,3	4,90	22,40	1981	13,4	10,72	-2,36
1872	10,0	4,26	-5,22	1927	-11,1	4,77	17,85	1982	11,4	11,48	0,07
1873	9,1	4,42	-4,29	1928	-6,3	5,00	12,06	1983	8,5	11,64	2,89
1874	4,2	4,46	0,25	1929	-4,4	4,97	9,80	1984	6,4	11,46	4,76
1875	-4,0	4,84	9,21	1930	-2,3	4,60	7,06	1985	5,6	11,70	5,78
1876	0,0	4,82	4,82	1931	-4,8	4,87	10,15	1986	7,1	13,58	6,05
1877	0,0	4,98	4,98	1932	-2,5	4,48	7,16	1987	8,7	13,58	4,49
1878	-12,5	5,02	20,02	1933	-2,6	4,23	7,02	1988	6,7	13,04	5,94
1879	-4,8	4,74	10,02	1934	2,6	4,15	1,51	1989	4,6	11,58	6,67
1880	5,0	4,68	-0,3	1935	0,0	4,07	4,07	1990	4,1	11,34	6,95
1881	4,8	4,60	-0,19	1936	2,6	4,18	1,54	1991	3,5	10,88	7,13
1882	0,0	4,50	4,5	1937	7,5	4,18	-3,09	1992	2,3	11,02	8,52
1883	-4,5	4,46	9,38	1938	4,7	3,82	-0,84	1993	2,3	7,44	5,02
1884	0,0	4,28	4,28	1939	0,0	4,03	4,03	1994	1,4	7,18	5,70
1885	-4,8	4,26	9,52	1940	15,6	3,68	-10,31	1995	2,5	6,82	4,21
1886	-5,0	4,16	9,64	1941	19,2	3,18	-13,44	1996	1,2	6,08	4,82
1887	-5,3	4,06	9,88	1942	4,8	3,10	-1,62	1997	2,6	5,46	2,79
1888	5,6	3,80	-1,7	1943	3,1	3,08	-0,02	1998	2,2	7,66	5,34
1889	5,3	3,76	-1,46	1944	1,5	3,05	1,53	1999	2,3	6,32	3,93
1890	0,0	3,90	3,9	1945	1,5	3,08	1,56				

Figur 2 Realrentenivå 1836 - 1999

I løpet av de første år av andre verdenskrig fant det på ny sted en kraftig prisøkning med negative realrenter til følge.

Med utbruddet av Koreakrigen i 1950 fikk vi i de etterfølgende to år markert prisøkning og negative realrenter. Den første del av 1980-årene var preget av høy prisstigning, men også høyt nominelt rentenivå. Realrentene ble derfor moderate.

1990-årene var preget av relativt moderat prisstigning. Gjennomsnittlig prisvekst lå på 2,4% mens det nominelle rentenivået gjennomsnittlig lå på vel 8%. Realrentenivået var følgelig 5,4% i 1990-årene.

Glatting av realrenteserien

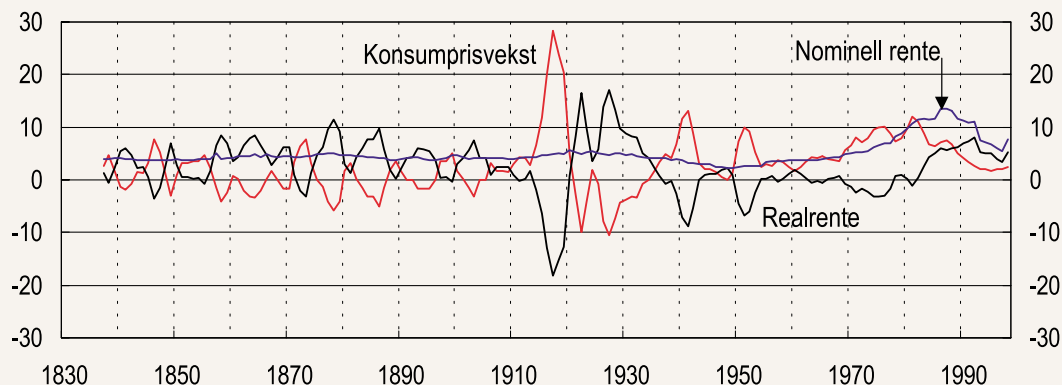
I tabell 3 og figur 3 har vi deflatert den nominelle renteserien med tre års glidende gjennomsnitt av de årlige vekstrater i konsumprisindeksen. Helhetsbildet endrer seg lite, men figuren blir litt «roligere».

Oppsummering

Det nominelle rentenivået i perioden 1820–1999 er beregnet som et uveiet gjennomsnitt av forskjellige tilgjengelige renteserier. Hovedbildet her er en relativt «flat» renteutvikling. Unntaket er høyere rente i kjølvannet av kraftig inflasjon under første verdenskrig samt valutauro og sterk kredittvekst i 1980-årene og begynnelsen av 1990-årene. Lav rente i de første årene etter andre verdenskrig må ses i sammenheng med lavrentepolitikken som da ble ført.

I motsetning til det nominelle rentenivået har konsumprisene vist betydelige svingninger i den perioden vi har tall for, dvs. perioden 1836 – 1999. Det har ført til at realrentenivået – i hvert fall fram til 1970-tallet – for en stor del har fremstått som et speilbilde av prisendringene. Den kraftige prisstigningen i kjølvannet av første verdenskrig medførte at realrenten i 1918 nådde et historisk bunnivå med minus 25%. I motsatt retning trakk paripolitikken, som førte til at prisene sank sterkt i flere år. Dette bidro til at vi i 1922 fikk en rekordhøy realrente med nærmere 26%.

Figur 3 Realrentenivå 1837 - 1998. Glatte med bruk av 3 års glidende gj.sn. KPI-vekst

Tabell 3. Glattet realrente. Nominell rente deflatert med 3 års glidende gjennomsnitt av årlig vekst i KPI. Prosent

År	KPI-vekst, 3 års glid.snitt	Nominell rente	Realrente	År	KPI-vekst, 3 års glid.snitt	Nominell rente	Realrente	År	KPI-vekst, 3 års glid.snitt	Nominell rente	Realrente
1837	2,6	3,95	1,29	1891	0,0	4,20	4,20	1945	2,0	3,08	1,09
1838	4,6	4,00	-0,60	1892	0,0	4,32	4,32	1946	1,5	2,53	1,05
1839	1,7	4,05	2,34	1893	-1,7	4,32	6,09	1947	0,5	2,35	1,84
1840	-1,3	4,05	5,42	1894	-1,7	4,00	5,77	1948	0,0	2,32	2,32
1841	-1,9	4,00	6,01	1895	-1,7	3,70	5,46	1949	1,4	2,33	0,92
1842	-0,7	4,00	4,73	1896	0,0	3,82	3,82	1950	7,3	2,43	-4,51
1843	1,5	3,80	2,27	1897	3,5	3,92	0,41	1951	9,9	2,55	-6,69
1844	1,4	3,75	2,35	1898	3,5	4,12	0,60	1952	9,2	2,58	-6,06
1845	3,1	3,75	0,63	1899	5,1	4,64	-0,44	1953	5,2	2,60	-2,47
1846	7,7	3,75	-3,64	1900	1,6	4,60	2,95	1954	2,4	2,69	0,25
1847	5,3	3,70	-1,49	1901	0,1	4,24	4,14	1955	3,1	3,30	0,22
1848	1,4	3,70	2,24	1902	-1,5	4,03	5,61	1956	2,6	3,47	0,82
1849	-2,9	3,75	6,88	1903	-3,1	4,21	7,55	1957	3,8	3,51	-0,30
1850	0,9	3,85	2,89	1904	0,1	4,14	4,07	1958	3,4	3,64	0,23
1851	3,2	3,80	0,58	1905	0,1	4,17	4,10	1959	2,4	3,67	1,21
1852	3,1	3,80	0,65	1906	3,3	4,19	0,89	1960	1,8	3,70	1,90
1853	3,6	3,80	0,19	1907	1,6	4,16	2,52	1961	2,5	3,76	1,20
1854	3,5	3,85	0,34	1908	1,6	4,16	2,52	1962	3,3	3,80	0,45
1855	4,6	3,85	-0,72	1909	1,5	4,03	2,49	1963	4,3	3,81	-0,47
1856	2,2	3,95	1,68	1910	2,9	3,99	1,03	1964	4,1	3,84	-0,25
1857	-1,5	5,00	6,63	1911	4,3	4,04	-0,28	1965	4,5	3,91	-0,53
1858	-4,1	3,95	8,36	1912	4,2	4,30	0,12	1966	4,0	4,13	0,13
1859	-2,5	4,15	6,85	1913	2,7	4,39	1,61	1967	3,8	4,25	0,40
1860	0,7	4,20	3,51	1914	6,5	4,39	-1,96	1968	3,5	4,28	0,76
1861	0,2	4,50	4,26	1915	11,8	4,69	-6,36	1969	5,6	4,85	-0,74
1862	-2,0	4,45	6,55	1916	20,1	4,64	-12,89	1970	6,6	5,15	-1,33
1863	-3,1	4,50	7,88	1917	28,3	4,87	-18,28	1971	8,0	5,28	-2,52
1864	-3,4	4,85	8,51	1918	23,8	5,07	-15,11	1972	7,1	5,33	-1,65
1865	-2,0	4,40	6,53	1919	20,4	4,96	-12,83	1973	7,9	5,43	-2,29
1866	0,3	4,90	4,62	1920	4,9	5,60	0,67	1974	9,5	6,13	-3,10
1867	1,6	4,45	2,77	1921	-2,8	5,29	8,29	1975	10,0	6,48	-3,23
1868	0,1	4,40	4,33	1922	-10,0	4,92	16,54	1976	10,1	6,86	-2,92
1869	-1,6	4,43	6,12	1923	-4,2	5,20	9,85	1977	8,9	7,00	-1,72
1870	-1,6	4,54	6,24	1924	1,9	5,40	3,47	1978	7,3	8,16	0,80
1871	3,3	4,36	1,00	1925	-0,7	5,10	5,81	1979	7,9	8,82	0,85
1872	6,4	4,26	-1,98	1926	-7,9	4,90	13,94	1980	9,7	9,84	0,16
1873	7,8	4,42	-3,11	1927	-10,6	4,77	17,15	1981	11,9	10,72	-1,08
1874	3,1	4,46	1,32	1928	-7,3	5,00	13,23	1982	11,1	11,48	0,34
1875	0,1	4,84	4,77	1929	-4,3	4,97	9,72	1983	8,8	11,64	2,64
1876	-1,3	4,82	6,23	1930	-3,8	4,60	8,77	1984	6,8	11,46	4,33
1877	-4,2	4,98	9,55	1931	-3,2	4,87	8,33	1985	6,4	11,70	5,01
1878	-5,8	5,02	11,45	1932	-3,3	4,48	8,05	1986	7,1	13,58	6,02
1879	-4,1	4,74	9,22	1933	-0,8	4,23	5,11	1987	7,5	13,58	5,66
1880	1,7	4,68	2,96	1934	0,0	4,15	4,15	1988	6,7	13,04	5,97
1881	3,3	4,60	1,29	1935	1,7	4,07	2,30	1989	5,1	11,58	6,14
1882	0,1	4,50	4,40	1936	3,4	4,18	0,79	1990	4,1	11,34	6,99
1883	-1,5	4,46	6,05	1937	4,9	4,18	-0,71	1991	3,3	10,88	7,34
1884	-3,1	4,28	7,62	1938	4,1	3,82	-0,24	1992	2,7	11,02	8,10
1885	-3,3	4,26	7,78	1939	6,8	4,03	-2,56	1993	2,0	7,44	5,33
1886	-5,0	4,16	9,68	1940	11,6	3,68	-7,09	1994	2,1	7,18	5,01
1887	-1,6	4,06	5,72	1941	13,2	3,18	-8,85	1995	1,7	6,82	5,03
1888	1,9	3,80	1,89	1942	9,0	3,10	-5,44	1996	2,1	6,08	3,90
1889	3,6	3,76	0,13	1943	3,1	3,08	-0,05	1997	2,0	5,46	3,39
1890	1,8	3,90	2,09	1944	2,0	3,05	1,00	1998	2,4	7,66	5,17